

RĂSCOALA ȚĂRANILOR DIN 1907, OGLINDITĂ ÎN CÎNTECUL POPULAR

AL. I. AMZULESCU

Materialul folcloric cunoscut, oglindind evenimentele anului 1907 în cîntecul popular, atestă că împrejurările răscoalei nu au rămas fără răsunset în minunata arhivă a graiului viu.

Cercetarea unui mare număr de publicații ca și a bogatului fond inedit de cîntece și informații despre cîntece aparținînd Institutului de Folclor din București — pe care se bazuie constatarea de față — însumează în cele din urmă cel puțin 5 cîntece diferite ale «anului 1907» apărute în regiunile Craiova și București, numărînd un total de 14 variante dintre care 6 au văzut pînă acum lumina tiparului, după cum urmează:

I. — REG. CRAIOVA (2 cîntece cu 9 variante)

1) Cîntecul atribuit creatorului de versuri populare *Radu de la Giubega* (8 variante: 4 publicate; 4 inedite):

a) «*Răscoalele țărănești din Martie 1907*», publicat de Dr. C. S. Nicolăescu-Plopșor în *Oltenia* (Culegeri, cercetări, documente privitoare la pămîntul și locuitorii Olteniei, din trecut și astăzi), cartea I, partea I, fascioarele 1—4 [1923], p. 5—15. (Republicat în revista *Studii*, a. 1948, n. 1).

Poem-baladă de lungă întindere, povestind cauzele, cursul desfășurării și urmările răscoalei în satele județului Dolj. Textul se află precedat de următoarea notiță informativă¹:

«Contribuție la: Obirșia cîntecelor poporane».

Într-un drum pe la Orodul-Dolj, d-l învățător Ioniță Voinescu îmi arată, între altele, un cîntec lung asupra răscoalei de la 1907. E făcut de *Radu de la Giubega*, poet poporan destul de cunoscut la noi în Dolj. Am copiat acest cîntec și-l dau întocmai cum l-am găsit în manuscrisul d-lui Voinescu:

Un manuscris interesant

Într-o zi, un elev din clasa V-a îmi aduce un notes octav plin cu cîntece, între care e și «Răscoala din 1907 martie». Părțile cele mai însemnate le reproduc întocmai după cum sînt scrise și numerotate în manuscris».

La sfîrșit, se adaugă încă două note «Obs.», semnate «Ioniță Voinescu».

În ierarhia variantelor, prin vechimea, întinderea și conținutul ei, aceasta este, fără îndoială, piesa cea mai de preț. Textul cuprinde 540 versuri, împărțite — pe alocurea în mod cu totul arbitrar — în 68 «bucăți» strofice, încheindu-se cu «Amin!» și cu indicația: «Scrisă și subscrisă de mine: I. Corneanu».

O întrebare al cărei răspuns nu-l putem afla deocamdată, se ridică aci: ce va fi omis oare în învățătorul I. Voinescu din textul lui I. Corneanu, improvizat culegător de folclor?!

b) «*Răscoalele din 1907 în Romînia*», ibid., p. 60—62. (Republicat în 1944, în *Oltenia*. Documente-cercetări-culegeri, cartea X-a, partea I-a: Monografia județului Dolj... tipărită sub îngrijirea d-lui Dr. C. S. Nicolăescu-Plopșor; Izvoare folklorice, vol II, partea I-a: Balade, p. 45—47).

¹ redăm rîndurile citate — și cele ce vor urma — în ortografia și punctuația actuală.

Deși substanțial diferită de cea precedentă, cuprinzând numai 125 versuri cu conținut în esență reacționar, balada situându-se cu totul pe poziția oficialității, înfierând răscoala, la sfârșit se precizează: «Făcută de Radu Poetu din Giubega».

În notița introductivă citim:

«Contribuție la obirșia cîntecelor poporane».

«Bătrînul și neobositul nostru folclorist *D-nul Ștefan Șt. Tuțescu*, îmi trimite o variantă a cîntecului lui *Radu de la Giubega* publicat în fascioara I, la no. 3. Iată-l:»

c) «*Cîntecul revoltei 1907*», *ibid.*, cartea I, partea III, fascioarele 9–12, a. 1923, p. 173–174. (Republicat ca mai sus, p. 64).

La sfârșit, indicația: «Comunicată de Nicolae M. Pleniceanu din comuna Verbița (Dolj) 1908. Scris de regr. P. Danilescu. Inedit; găsit prin manuscrisele rămase». Semnat, același Șt. Șt. Tuțescu.

Piesă trunchiată, derivată în cea mai mare parte din varianta precedentă.

d) «*Răscoala din 1907*», în Monografia județului Dolj (vezi b), p. 47; cu indicația finală: «Cules de la Mărin Trașcă (Viorean), lăutar, din comuna Ioneștii-Mincului, jud. Vilcea, în 1909, de Const. Daniilescu, institutor R.-Vilcea».

Într-un manuscris ajuns de curînd în arhiva Institutului de Folclor, C. Daniilescu precizează astfel împrejurările în care a cules cîntecul în septembrie 1911 (deci nu în 1909):

«La facerea foii de zestre a unei verișoare, la 11.IX.1911, în comuna Scundu-Vilcea, a fost lăutar și Mitrache al lui Pîrvu (Dumitru Pîrvu Ciocan) cu flauta și ne-a cîntat mai încet — că se opri de curînd a se mai cînta cîntecul revoluției —, și eu l-am scris, spunîndu-mi că și el l-a aflat de la alt lăutar viorist din Ionești, Marin Trașcă (zis «al lui Viorean») și de la I. Lăcătușu, de peste Olt. La 20.IX.1911, m-am repezit la Ionești și Marin Trașcă (poreclit «al lui Viorean») mi-a dictat și eu am scris cîntecul așa cum l-a auzit de la niște lăutari din Craiova, la un han, unde-l cîntau cam pe ascuns, și l-a adus la Ionești de vre-o 4–5 luni, iar de la el l-au aflat și alți lăutari cum a fost Lăcătușu și alții. N-am aflat de unde erau lăutarii din Craiova» (arhiva Institutului de Folclor, ms. 152).

În cele ce urmează, este de remarcat că deși culegătorul, cercetător atent al firului filiației lăutărești a cîntecului, nu cunoaște legătura acestei variante cu creația lui Radu-Poetu de la Giubega, simțul său folcloristic îl face să observe pe bună dreptate:

«Ceea ce e caracteristic în acest cîntec e că versurile n-au rîmte bune ci mai mult asonanțe și firul cîntecului trece de la o idee la alta. Se vede oarecare stingăcie în croiala versurilor, ceea ce arată că lăutarii care l-au făcut erau de la cîmp, *vreau să spun că nu seamănă cîntecul a fi făcut de lăutari de profesie moștenită*, cum sînt cei de la Știrbei — raionul Balș» (*ibid.*; sublinierea noastră).

Așadar variantă lăutărească, deci cîntată (dar publicată fără melodie). În conținut, interesantă contaminare a tipului *a* și *b*, cu noi adăogiri originale care atenuînd caracterul vădit-reacționar al variantei *b* dezvoltă cu succes latura pozitivă-democratică a unor elemente din varianta *a*.

e) «*Cîntecu revoluții din o mie nouă sute șapte*»; arhiva Institutului de Folclor, fonograma 2933, cules de C. Brăiloiu la 28.XII.1932 în Tirgu-Jiu, de la I. Gr. Popescu care declară că l-a învățat «dă la lăutarii din Gorj, Pobirci și Gogu, acum 24 de ani», adică prin 1908. (Textul publicat fragmentar în rev. Studii, a. 1948, n. 1).

De asemenea variantă lăutărească (cîntată) rezultînd din contaminarea tipurilor *a* și *b*, în care caracterul democratic se află totuși copleșit de latura reacționară a înfierării răscoalei.

f) «*Cîntecu revolți din '907*», *ibid.*, informații 13.912, cules de Al. Amzulescu la 6.XII.1951 în comuna Galicea-Mare — r. Băilești, de la țăranul rîncitor Florea P. I. Goanță.

Acesta declară următoarele despre Radu de la Giubega și despre textul dictat:

«A fost văr cu tata, da' ieu nu am învățat di la iel. Am învățat-o pe frontieră, în timpu rcolții, pe '907. Am avut pe unii mai șmecheri și a-nceput ăla ceva, ăla ceva, pân-am complectat cîntecu revolții.

Ieu li l-am dat, l-am scris la lăutari, da' n-a putut să-l facă. Li l-am dat ieu, să nu să piardă pomenirea revolții. Îl făcuse renumu unu, un clonarist, și a murit ala, Silvică Aftenescu. Îl prinsă:ă bine, da' nu putea bine că erea greu. L-a cîntat la fo doao nunț'. Oaminiî erea dorit' să asculte așa treabă.

Ăsta e altu, nu e de-ale lu Moș-Radu!

Eream în Moldova noi atunci, în Botoșani. Pin iunie m-a vîrsat la Giurgiu, în grîniceri. În Botoșani, într-un oraș: Frumușica, di la un camarad, Berneanu Marin, din Radovan (Dolj). Am spus-o totdeauna. N-o mai știe nimeni.

E de partea săracilor, că nu mai putea să trăiască cu ciocoi.

Zicea unii că să mă ducă pe la-ntrunire, pe la Craiova, s-o spui la miniștri, să aște și ai mari ce s-a petrecut o dată. Zicea anu trecut că să mă cheme cînd or avea ei întrunire.

Mă pun și la moară, pe unde mă-nțilnesc, pe-acolo mă pun (să-l spună)». (ibid, inf. 13.937).

Afirmățiile, deși în parte contradictorii totuși pline de interes, ale țaranului Florea P. I. Goanță, par a dovedi în cele din urmă că numitul a învățat cîntecul cîrînd după evenimentele răscoalei, în timpul serviciului militar, în plin proces de prelucrare și variație a textului oral intrat în circulația folclorică, de la camaradul doljean Marin Berneanu care îl adusese negreșit cu sine de acasă.

Inițiativa neizbutită a preluării lăutărești a cîntecului nu este deasemenea de trecut cu vederea. Cu toată aparenta împotrivire a informatorului Fl. P. I. Goanță, cîntecul lui Marin Berneanu din Radovan, ușor prelucrat în cercul camarazilor săi olteni de arme, este totuși negreșit o variantă foarte proaspătă a creației lui Radu de la Giubega.

g) «*Revoluția din '907*», ibid., informații 13.910, cules de Al. Amzulescu la 5. XII. 1951 în aceeași comună, de la țaranul Ștefan I. Goanță, vărul celui de mai sus.

Piesă aproape identică cu cea precedentă, ceea ce se explică ușor prin adnotația de chestionar a informatorului care răspunde: «*Du pin'916. Di la Florea P. I. Goanță. Mi-a scris-o vărui-meu di la Moș-Radu (de la Giubega!). Spuind, am loat-o din cap, așa. O spuneam, așa, pi la clăci, la adunări, pe timpuri. Asta nu s-a cîntat niciodată. N-oi fi spus-o dinainte de război (= 1941). . .*»

h) «*1907*» (fragment); ibid., informații 9571, cules de Al. Amzulescu la 20. II. 1951 în comuna Poiana-Mare — r. Calafat, de la țaranul Toma Ani.

2) «*Răscoala din 1907*», publicat în Monografia județului Dolj (de mai sus), p. 44; cu indicația: «*Comunicată de Nicolae Ghirgulescu, auzită de la bătrîna lui. Rudari-Dolj*».

Cu excepția primelor versuri, piesă total diferită de cele precedente, ceea ce ne face s-o considerăm drept al doilea cîntec oltenesc despre răscoală.

II. — REG. BUCUREȘTI (3 cîntece cu 5 variante)

1) «*Cîntecul revoltei din nouă sute șapte*»; arhiva Institutului de Folclor, fonograma 4268, cules de C. Brăiloiu la 5.VIII. 1937 în comuna Merenii de Sus r.Videle de la lăutarul Mitică Burcea, care afirmă: «*Dă la mine l-am învățat*», fiind vorba așadar de o creație a informatorului.

Cele două reimprimări ale cîntecului, la interval de 4 și 10 ani, respectiv:

— disc 1407 I b/12. IV. 1941; (textul publicat în rev. *Studii*, a. 1948, n. 1);

— magnetofon 90 a-b/24. III. 1951;

ne fac să posedăm trei versiuni, în esența lor asemănătoare, aparținînd aceluiași cîntăret, el însuși autorul cîntecului care descrie împrejurările răscoalei în satul vlăscean Mereni.

2) «*Revolta din o mie nouă sute șapte*»; ibid., fonograma 4043, cules de Ilarion Cocișiu la 14. V. 1949 în comuna Clejani-r.Videle, de la lăutarul Dumitru N. Moțoi, care declară că lăutarul Sandu Gavrîlă, consăteanul său, «*l-a început*», adică l-a creat, povestind cursul răscoalei în satul vlăscean Clejani.

3) «*Revoluția din 1907*»; ibid., fonograma 6738 a, cules de Tiberiu Alexandru la 5. VII. 1938 în comuna Hotare-r.Oltenița, de la lăutarul Stan St. Șerban, care afirmă că a învățat cîntecul «*dă la țărani; cînta țărani*».

* * *

Într-o sumară privire de ansamblu asupra conspectului variantelor, unele observații generale și motivări de principiu se impun în ce privește răspîndirea și valoarea materialului.

Referindu-ne la răspîndire mai întii, considerăm că cele 5 cîntece din Oltenia și Muntenia, cu 14 variante cunoscute, reprezintă prea puțin chiar și numai pentru aceste două regiuni, față de amploarea și importanța evenimentelor răscoalei.

Pe de altă parte, cum întreaga arie folclorică a Moldovei, în ciuda rolului acesteia în ce privește cursul evenimentelor, se abține de a fi dat pînă acum la iveală vreun document, aceasta ne face cu atît mai virtos să credem că ceea ce a ajuns a fi cunoscut reprezintă negreșit doar o prea-palidă icoană a folclorului anului 1907.

În sfîrșit, faptul că din Muntenia și Oltenia au supraviețuit măcar 5 cîntece, dintre care cel puțin acela al lui Radu de la Giubega dovedește o circulație și roire de variante vrednică de luare-aminte, este de natură a ne face să presupunem că au putut exista desigur și alte cîntece asemănătoare, care nu au ajuns a fi cunoscute pînă acum sau care au dispărut între timp.

Cum se explică aceasta ?

În primul rînd, firește prin lipsa de preocupare la timp oportun a culegătorilor de folclor, în anii reacțiunii atotputernice de după reprimarea răscoalei, cînd cîntecul răscoalei putea fi socotit drept cîntec subversiv.

De altfel există suficiente mărturii că teama de a cînta evenimentele, ba chiar interdicția oficială, a putut acționa ca o frînă în răspîndirea și perpetuarea cîntecului revoltei.

Pentru a nu cita decît cîteva dovezi în acest sens, menționăm mai întîi, după cele ce rezultă din informația de mai sus a institutorului C. Daniilescu, și aceste rînduri ale aceluiași:

«Cîntecul se cam uitase în 1911 fiind că era oprit de stăpînirea boierilor încă din luna mai 1907, spuneau lăutarii, care-l mai cîntau rareori, încet și cu fereală.» (arhiva Institutului de Folclor, ms. 152)

Lăutarul D. N. Moțoi (din Clejani-Videle) spunea și el la 14. V. 1949:

«Am primit ordin să nu se mai cînte că ie de rău. S-a oprit» (inf. la fonogr. 4043); iar la 25. VI. 1949, același declara: «S-a cîntat fo doi ani dă zile, d-aceia a venit ordin că dacă să mai cîntă, va fi arestat, și nu se mai cîntă nici astăzi!» (inf. 8380)

De asemenea M. Burcea (Merenii de Sus-Videle) spunea la 24. III. 1951:

«Autoritățile comunale (l-au interzis). Îl cerea țaranii, da' nu mai vream ieu să-l fac, să mă-nchiză!» (inf. la mg. 90a-b)

Uele informațiuni ca acestea se pot corela cu ușurință cu mărturii asemănătoare despre interdicția oficială cu privire la răspîndirea în mase a acestui alt cîntec—creație cultă în stil popular, se pare opera lui I. Nădejde —, ce ar fi circulat în preajma mișcărilor țărănești din jurul anului 1888:

*Noi, țaranii de la țară,
Ziua, noaptea, greu muncim,
Muncim noaptea, ziua toată,
Numai birul să-l plătim!
Călărașu intră-n casă
Și-î' ia banii du pe masă;
Dacă n-ai ca să-mplinești,
Procororu nemerești.
Subprefectu ne mai spune
Că avem concesiuene,*

*Scria bine, scrie rău,
Știe numai Dumnezeu...
Noi, țaranii de la munte,
Vai de noi cum am ajuns!
N-avem nici găini prin curte,
Nici mălai n-avem de-ajuns.
Ne pune la făcut șanșuri
Pi la domnii preceptori;
Ne pune la făcut șanșuri
La primari, sau ajutori...*

(în altă var., «constituțiune»)

Lăutarul Ene Manolidi, din comuna Ileana-raionul Lehliu, de la care s-a cules cîntecul, spune: «La 1886 începută revoluția. Atuncia ieșisă, după revoluție. Să cînta după revoluție. Pă urmă s-a oprit, mai tîrziu.» (inf. 13.757).

(Arhiva Institutului de Folclor posedă încă cel puțin două variante ale acestui cîntec: una, din Fălticeni, culeasă în a. 1929 — fonograma 12.934 a —; cealaltă, culeasă în 1950 din comuna Poiana-Mare-raionul Calafat, despre care bătrînul meșteșugar tîmplar Gogu M. D.E. Anastasiu, pe atunci în vîrstă de 73 ani, spunea: «Să cînta de lăutari, din popor, pe la nunți. Eram de vreo 28 ani, și mai de timpuriu, pe la 1901—1904, tot pe aci.» inf. 2094)

Prigoana oficialității explică — credem —, în mare măsură, sărăcia documentelor folclorice despre cîntecul anului 1907, ceea ce a ajuns pînă la noi constituindu-se astfel ca o informație insuficientă, sporadică și tardivă.

Așa se face poate că toate insistențele recente ale Institutului de Folclor de a descoperi în 1949 vreun cîntec al Moldovei anului 1907, au rămas cu totul lipsite de succes.

În ce privește valoarea documentelor folclorice cunoscute, se impun următoarele observațiuni:

Cu excepția cîntecului lui Radu de la Giubega, care străduindu-se să oglindească evenimentele din aproape întreg județul Dolj ajunge la unele generalizări tipice ce ridică valoarea artistică a cîntecului oltean — ceea ce se întîmplă în oarecare măsură și cu cîntecul muntean din Renașterea-Oltenița — toate celelalte cîntece ale anului 1907 se dovedesc a fi mai ales răsunsetul direct al evenimentelor strict locale, din cuprinsul unui singur sat.

De aceea «balada» anului 1907 se înfățișază în genere în stadiul de «jurnal-oral», apărînd ca o cronică versificată — uneori și cîntată —, care se oprește la faza narativ-descriptivă a faptului-brut.

Ingrădirea circulației, despre care a fost vorba mai sus, își are desigur cuvîntul său greu de spus și în această privință!

În ciuda numărului mic de variante cunoscute, ca și a valorii artistice în parte reduse și a unor confuzii și contradicții ideologice inerente, materialul ce ne stă la îndemână prezintă totuși, pe lângă foarte interesante elemente de studiu documentar, și bucuria unor realizări artistice fragmentare vrednice de a fi puse în lumină.

* * *

Spicuind printre variante, iată mai întâi cîntecele muntene din satele Merenii de Sus, Clejani și Hotare:

Din cîntecul lui Mitică Burcea, reținem descrierea rolului agitatoric binecunoscut al lui V. Kogălniceanu în desfășurarea evenimentelor:

*Foae verde micșunea,
Gogolniceanu ce făcea?
Răvașe-n sate că da,
Răvășele,
bileșele.*

*Foae verde micșunea,
Dă revoltă le scria,
Pă-boier' dă-i alunga.
Țăranii, cînd auzea,
La Bucureș' să ducea,
Cu Gogolniceanu vorbea,
Gură-n gură că vorbea
Și el, frate,-i sfătuia:*

*« Dă la mic și pân-la mare,
Toz-cu secur' la spinare... »
Iei, frate, cînd auzea,
Dă revoltă că spunea,
Dîn sat în sat că umbla,
Cu capii dă mi-j vorbea.
Foae verde ș-o lalea,
Tos-țărării c-auzea
Și « studenții » tot așa,
În cap, frate, să punea,
Din Oltenia pornea,
Pîn-la Meren' că sosea.*

Și descrierea reprimării răscoalei:

*Foae verde ș-o lalea,
Dă la trei zile, colea,
Armata că mi-j venea,
La primărie că-i chema,
Capi-dă revoltă-i chema,
În genunchi că-i punea.
Isprovnice' că-i chema,
Listrili-n mină că-i da,
Colănelu ce-m' făcea?
După listră că-i striga,
În picioare să scula,
La rînd tos, frate, venea,
Care pă listră erea.
Colănel ordin că da,
Soldații că mi-j venea,
La bătae că-i lua,
Dar cu ce că mi-i bătea?
Cu trăgătoarea calului!
Foae verde micșunea,
Că da, frate, nu glumea,
Sînge-n sus că azvîrlea,*

*(« Așa-i bătea! »)
Iei, frate, nu mai simșea!
Marin Roșu ce-m' făcea?
Singili i să-nchea,
Acasă că ajungea,
Frumos laștina ș-o da...
La-nchisoare că-i ducea,
Dar unde că-i închidea?
Tot la Giurgiu-i închidea,
La temnișă că-i ducea.
Trei lun' dă zile șădea,
Dă la trei lun' încolea,
Femeili ce făcea?
O jalbă că mi-ș' făcea,
La domnie-o trimetea
Și dîmnia c-o citea,
Grea milă i să făcea
Și drumu, frate, le da,
Acasă că mi-j venea,
Dă muncă că s-apuca,
Cinstiș' oamen' să făcea.*

Creația lui M. Burcea se infățișează astfel în cea mai mare parte a sa, ca o simplă relatare versificată și cîntată a faptelor, din partea unui martor ocular la desfășurarea răscoalei din satul Mereni.

În privința procesului de creație în folclor, ni se pare însă deosebit de importantă partea finală a cîntecului, unde lăutarul, cîntînd evenimentele anului 1907 în satul său, valorifică într-o nouă unitate artistică, acordînd un conținut nou și adecvat unor versuri binecunoscute, preluate din marele repertoriu tradițional al cîntecelor de cătănie.

Deși la prima vedere includerea acestor versuri ar putea fi socotită ca o « lipitură » la textul creației propriu zise a lăutarului, cîntecul de cătănie constituie de fapt aci parcă tocmai

comentariul liric — meșteșugit îmbinat — al creatorului popular, despre rolul armatei de reprimare și tragedia soldatului-țaran silit să pedepsească pe ai săi, de acasă... Inovația se îmbină aci cu tradiția folclorică în modul cel mai intim și mai subtil, lăutarul dovedind negreșit un remarcabil simț artistic când continuă:

Lăutarul Mitică Burcea (com. Merenii de Sus — r. Videle)

(arhiva Institutului de Folclor)

*Armata că mi-o strîngea,
La regimen' mi-o-aducea,
Drumu la soldas-le da.
Foaie verde micșunea,
Un soldat că mi-ș' striga :
« Foaie verde matostat,
Rău, mamă, m-ai blestemat,
Stau acolo zi și noapte
Nebăut și nemîncat,
Dă niminea neîntrebat...
Plînge-mă, mamă, cu dor,
Că și io ț-am fos-fecior,
Scoteam boi dîn obor
Și plugu dă sub șopron.
Ți-am arat, ți-am semănat,
Și cin-fuse la grăpat
Mă pomenii c-un mandat,
Că mă duseră la sat.
Io, d-acas' cînd am plecat,
Am lăsa' tată și mumă
Și nevestică frumoasă,
Trei copii pă lingă masă... »
Un soldat fuer-a jale,
Colănelu-i strigă tare :
— Ce fluier', soldat, a jale?
Or ț-e grea arma-n spinare?! »
— Nu m-e grea arma-n spinare,
Ci m-e dor d-acasă tare!
Armata că mi-o strîngea,
Drumu-acasă că le da,
Dă revoltă că scăpa.*

(fgr. 4268)

Departele de a dilua, jalea soldatului din « clișeu » folcloric tradițional abil folosit aci spoște dramaticismul evenimentelor cîntate în versurile epice proprii lăutarului. Conținutul democratic al cîntecului astfel creat — din nou și vechi — de M. Burcea, apare evident fără a fi nicăieri mărturisit anume.

Iată acum pe larg și interesantele informații obținute de la M. Burcea cu prilejul culegerii:

În 1937, la prima înregistrare a cîntecului, informatorul spunea:

« Treizej-dă an'! Dă la mine l-am învățat, cîntam cu tata-meu. Cum dă nu, să cîntă! Te-apucă feciorii, văr, care-a fost tat-său în afacerea asta, ca să vază și iel cum s-a petrecut atunci, pă timpurile alea ».

Iar la un chestionar mai amănunțit, cu prilejul înregistrării pe bandă de magnetofon a cîntecului, în 1951, același răspunde:

« Asta-i lucru făptuit!

(de unde?) Apăi anuncia ieram și io tinerel, 21 dă ani, și-m' plăcea s-ascult cîntece; ieu l-am scos.

(cînd?) Imediat, după 2—3 săptămîni de la revoltă, cum i-a-nchis, gata, i-a și pus. (în cît timp?) Păi doă-trei zile îl compui, vez' dacă să lovește vorba, nu să lovește. Melodia compusă to' dă mine, uite-așa, stîn' dejeaba, încercam la vioară, asta să-i fie melodia.

(*aprecierile satului?*) Plinjea, și mic, și mare, și bătrîni, și femei, că tineretu iera dus la-nchisoare.

(*autoritățile?*) Păi n-a zis nimica, ce iera să zică, da' după ce-a ieșit aia dîn închisoare nu ne-a mai lăsat să-l cîntăm.

(*cît au fost închiși*) Apăi au stat vo șasă-șapte luni. Le-am cîntat și lor, plinjea și iei, sigur, ce făcuse și ce pățisă.

(*mai trăiesc?*) Nu mai trăiește nici unu. Păi ce-a pățit, săracii! Stăteam și io pitulat, să nu mă vază. Să iertaț', popou iera negru cîn-da cu trăgătorile doi soldaț' din doă părți.

(*cine l-a interzis?*) Autoritățile comunale. Îl cerea țărani, da' nu mai vream ieu să-l fac, să mă-nchiză.

(*cît s-a cîntat?*) Un an s-a cîntat regulat, la nuntă și la prăvălie să cînta, dup-ai-a doi-trei ani l-a mai cerut da' nu-l cîntam ieu.

(*cine l-a-nvățat?*) Păi toț' lăutarii din Mereni și din alte părț', păi îl cerea lumea și-l bătea dacă nu-l făcia, la țară-ț' da cu strachina-n cap! De, mai în-io minte, o mai trăi, n-o mai trăi, săracii!

(*a fost închis cineva pentru că l-a cîntat?*) Nu!

(*de cînd nu l-ai mai cîntat?*) Apăi de mult, dă vo 10—15 ani, că să mai cînta furiș, așa, iel, da' nu-n public, să te-auză lumea.

(*lăutarii de azi din Mereni?*) Nu-l știu, că-s tineri; da' ce, vrea-iel să-l învețe pă ăsta?! Cîn' m-aude pă mine, ride, im' zice «hoască bătrînă!», cîntă d-astea: «Mărioară, dă cinci ori te-am luat...»! (mg. 90 a-b; culegător, O. Bîrlea)

Din cîntecul despre revolta din satul Clejani, reținem fragmentul inițial:

*Foaie verde trei granate,
L-anul nouă sute șapte,
La treisprezece din marte,
Să vorbia frate cu frate
Să-m' plece dă pă dreptate.
Foaie verde ș-o lălea,
Iar Letcenii ce-m' făcea?
La Ruși, frate, că-mi venia,
În Clejani că mi-ș' pleca,*

*Foaie verde foi-trifoi
Să plece după ciocoi,
La făcă pielea cimpoi
Să ne pricopsim și noi!
Iacă ziua că-m' sosea,
Toș' vlășcenii că pleca,
Letca-Nouă că venea,
Cu Rușii s-amesteca
Și la Clejani că sosea.*

După acest început promițător, în continuare, cîntecul, după ce proslăvește pe același V. Kogălniceanu «care mi-a-ncheiat fermanu», povestește cu destulă stîngăcie acțiunea locală a răsculaților și reprimarea răscoalei în Clejani.

Iată și chestionarul informativ obținut de la lăutarul D. N. Moțoi la 14.V.1949:

(*de cînd l-a învățat?*) «Păi, care va să zică, nouă sute șapte, în nouă sute opt!

(*autorul?*) Nu l-am început ieu, l-a început altu, cari-a murit, Sandu Gavrilă.

(*de unde-l știe?*) L-am aflatără și noi dă la iel.

(*unde se cînta?*) Îl cînta și la nunți, la petreceri, îl chema Țoierii (!) dă-l cînta.

(*cînd l-ai învățat?*) Am făcut școală cu iel, am cîntat la nunți cu iel și am furat și eu d-am învățat.

(*vorbe de la D-ta?*) Nu! Ci-am auzit, aia am cîntat.

(*pe ce melodie se cînta?*) Aproape ca la Barbu Lăutaru vine.

(*cine a făcut-o?*) Cine? Ala, Sandu Gavrilă, e compus acolo.

(*pînă cînd l-ați cîntat?*) L-am cîntat pîn-la nouăsutezece aproape.

(*și?*) Am primit ordin să nu se mai cînte, că ie de rău. S-a oprit!

(*nu s-a mai cîntat?*) Nu, doamne ferește! Vezi că nu-l mai știu nici eu. Nu să mai cere.

(*de ce nu-l cîntă acum?*) Dacă-l încep ieu și nu dorești dumneata, mă oprești imediat: «Ia vezi-ți de treabă; îmi aduci aminte dă cînd am fost mic?!...».

(*acum nu se cere?*) Nu. Nime' nu-ș' aduce nici aminte!

(La înregistrarea cîntecului spune:) Asculți, tovarășe, dacă mai greșesc, se-ndreptează la condei!... (fonograma 4043; culeg. Ilarion Cocișiu).

Iar la 25.VI.1949, D. N. Moțoi spune:

«Cîntecu l-a scos Sandu Gavrilă, lăutar, viorist, a murit ăla, ie dă mult, dă zece-cincisprezece ani acuma (din Clejani), atuncia a compus dă colo, dă colo, a scos un cîntec.

S-a cîntat fo doi ani dă zile, d-acilea a venit ordin că dacă să mai cîntă va fi arestat, și nu să mai cîntă nici astăzi!

Înainte să cînta și la nunți, și la boieri le plăcea! Ierea Costică Rădulescu, prefect, — așa s-a dus de-a adus armata —: «la mai cîntați, băieți, cu revoluția!»

Făcea haz la masă, ca boierii; noi ne făceam treaba, și iei rîdeau...

Nu se mai cîntă azi. Păi dacă s-a oprit atunci...

Păi cum să nu-mi placă, de?! Păi de, știu și ieu, păi nu cîntam acolo cu iei?» (inf. 8380; culeg. O. Birlea).

Informațiile citate aduc, pe lingă o serie de alte observațiuni interesante și vrednice de a fi comentate, un nou argument principal pentru explicarea dispariției baladei anului 1907: perimarea cîntecului, prea strîns legat de descrierea foarte concretă a unor evenimente, ceea ce s-a întîmplat — după cum se știe — cu numeroase alte cîntece apărute în veacul nostru, ca și în trecut de bună seamă!

Desuetudinea acopere ușor cu vâlul greu al uitării și jurnalul-oral în folclor, oarecum asemenea grabei cu care un cotidian acopere cu foaia proaspătă a zilei amintirea gazetei — oricît de senzatională! — din zilele trecute...

În felul acesta, reușesc să dureze în circulația folclorică tocmai creațiile care ating — de sigur, din capul locului — un oarecare grad de generalizare a faptelor în țesătura imaginii artistice a cîntecului, circulația continuînd apoi procesul de tipizare declanșat de creatorul inițial.

Al treilea cîntec muntean cunoscut al anului 1907, cules în 1938 de la lăutarul Stan St. Șerban din comuna Hotare — raionul Oltenița, apare destul de diferit în concepția sa, față de celelalte două cîntece locale de mai sus.

Lăutarul afirmă că-l știe «dă la țărani; cînta țărani».

Depărtîndu-se de natura unei cronici cîntate care să redea cu fidelitate fapte petrecute aieva, cîntecul acesta, preluînd unele elemente și motive din repertoriul vechilor cîntece haiducești, denotă — cel puțin în intenție — o încercare îndrăzneată dar neizbutită spre generalizarea tipică a imaginii artistice.

Asimilarea și prelucrarea materialului faptic din realitate și a imaginii tradiționale — nu prea fericit aleasă! — rămîne în cele din urmă la nivelul unei ogîndiri naive și stîngace a împrejurărilor răscoalei, după cum urmează:

*Anu noauă sute șapte,
Pă luna dă-i zice marie,
'Cepu lumea să se revoalte,
Cu topoare*

la spinare

*Și cu furș-la supșioare,
Să-l omoare pă ciocoi
C-a supt singele din noi.*

Dar țăranu ce făcea?

Plugu-n căruță punia

Și la cîmp că să ducia,

Ara țăranu unde vria.

Pă la nîmezi în diseară

Venia boeru călare:

— Da ce faci-tu, măi Ioane?

— Am venit să ar cucoane!

Dar boeru ce-i zicia?

— Nu mai ara, măi Ioane!

— Ba am să ar, măi cucoane!

Da' boeru ce făcia?

Fo două girbace-i da,

Boeru pă fugă să punia...

Mare revoltă iera,

Armata-n sat că venia,

Pă țărani că mi-i bătia,

Mulț' din iei să omora.

Abordînd problema cîntecului oltean al răscoalei din 1907 — relativ mai bine cunoscut — pe lingă o mai mare valoare artistică, acesta dezvăluie totodată noi și interesante probleme de creație și circulație folclorică.

Fiînd vorba în primul rînd de personalitatea artistică a creatorului de versuri populare *Radu de la Giubega*, câteva date — în parte inedite — sînt binevenite aci.

Țăran sârac, trăitor între anii 1854—1918, «Radu-poetu» era fiul lui Florea Belitu din comuna Giubega (arhiva Institutului de Folclor, inf. 13.938).

Unele informații publicate în 1923 în revista *Oltenia*, îl înfățișează astfel:

«...era un țăran de rînd, îmbrăcat simplu și fără știință de carte, dar inzestrat de la natură cu darul de a face poezii la repezeală; fără să mai mediteze, un șir de rime curgeau din gura lui. Un eveniment cît de mic, el îl așeza în versuri; ceilalți țărani din satul lui și de aiurea îl simpatizau, se alipeau pe lingă el, făcîndu-se roată în juru-i și rîdeau cu poftă de toate năzbîtiile lui,

de felul cum le așternea întimplările, combătînd pe unii, lăudînd pe alții, și de multe ori sfîrșia cu concluziile lui». (Oltenia. Culegeri-cercetări-documente, cartea I, partea III, fascioarele 9—12, p. 176).

Iar în altă parte, citim:

«...Mai toată viața lui a fost vătășel la primărie, slujbă care-i renta prea puțin. Ca să mai ciștige ceva, spunea poezii pe la nunți, bilciuri, orașe, la alegeri făcea propagandă în versuri» (ibid., cartea I, partea II, fascioarele 5—8, p. 88).

Socotim aceste date suficiente pentru a explica personalitatea artistică a poetului.

Ușurința — excepțională, după cîte se pare — a improvizației, subliniată în cele de mai sus, ca și poziția lui de mic slujbaş de primărie rurală, motivează — credem — din capul locului numeroasele contradicții care apar în creațiile sale versificate ajunse a fi cunoscute.

În ciuda atîtor versuri cu un caracter mai mult sau mai puțin reacionar în interpretarea evenimentelor vremii sale, numeroase alte versuri ce i se atribuie îl situează pe Radu de la Giubega pe o poziție democratică vrednică de vîna unui adevărat maestru al versului popular.

Iată, spre pildă, această interesantă relatare:

«...Odată, tot în Băilești, cam prin anul 1904 sau 1905, pe cînd în locul administratorilor de plasă de azi (este vorba de anul 1923; n. n.) erau așa ziii «zapcii», în Băilești era unul din aceștia al cărui nume nu-l știu bine dar auzeam că-i zice «Bizdoacă». Radu din Giubega, împreună cu alți săteni, venise cu carul cu grîu la tîrg. În drum, în dreptul morii Știrbey, se întîlnește cu zapciul care venea în trăsură cu clopoței la cai. Vizitiul îi strigă lui Radu să abată, adică să ție dreapta. Radu se opune, pe motiv că e cu carul încărcat, și că să abată zapciul. Atunci zapciul oprește trăsura și vîzînd obrăznicia lui Radu, îi cîrpește două palme, îl ia apoi cu car cu tot, îl duce la primărie, îi ține face și acolo o morală cu cravașa și apoi pleacă p-aci în colo. Radu iese din primărie roșu de minie și în fața publicului numeros care se afla în fața sudoarea de pe frunte și începe:

*Fugiți, copii, vă păziți,
Nu e ca anii trecuți,
S-au făcut zapcii mai mulți,
Subprefecți d-ăi necăjiți!
«Bizdoacă» din Băilești,
Decît cu el să te-nțîlnești,
Mai bine să-l ocolești
Că cum te-nțîlnește-n cale
El, jos din trăsură sare
Și te ia la pumni și palme,
Te duce la primărie*

Radu de la Giubega

reprod. din Rev. I. Creangă a. V 1912, p. 113

primăriei, cu mineca cămășii își șterge

*Și-ți dă după cap o mie
Și blestemă cu minie
Și marfa din prăvălie,
De e smîrnă, ori tîmție,
Ori chibrituri din cutie...
El se plimbă ca bîmbașa
Și mie-mi rușe cămașa,
Fir-ar al dracu să fie,
C-o să-i fac o poezie
Și ministerul să-l știe!*

(Oltenia, cartea I, partea III, fascioarele 9—12 p. 177—178).

Sau ce se poate spune despre acest minunat portret caricatural inedit, zugrăvind într-o desăvîrșită imagină tipică chipul arendașilor, care — după cum se știe — atît de mult au contribuit la înverșunarea răsculaților din 1907:

*Să vez' pe domnu Ilie
Cum să-mplimbă pe moșiie,
Cu pană la pălărie,
Cu trăsura vișinie...
Arindașu e-mpărat!
Iel, dor iasă din conac
Și s-așază sub cerdac,
Cu papucii de covor
Luați pe picioru gol,
Cere apă cu rahat*

*Apăi clatină din cap,
Trage țăranu-nhamat,
De-o minecă dezbrăcat,
De pulbere inecat,
Să-i facă munca pe plac.
Și, când e la socoteală,
Pune nulă lingă nulă
Și-l lasă dator din urmă,
Ba-l dă afar' din moșiie,
Mai al dracu de-așa, cum să fie ?!..*

«L-a făcut ca să critice ciocoi. Omu erea băgat argat. Di la el l-am învățat. El spunea. Am trăit vo doi ani cu iel, pin '15—'16», zice Costică D. Renghea, din Galicea Mare (r. Băilești), soțul Mucenicăi, a doua fiică a lui Radu de la Giubega, cu prilejul culegerii acestui text, la 5. XII.1951 (arhiva Institutului de Folclor, inf. 13.911).

Cercetînd desigur doar o mică parte din «opera» poetului Radu de la Giubega, atît cît condeierii satelor în colaborare cu folcloriștii olteni au putut fixa pe hîrtie și da publicității din creația orală a acestuia, spre pildă bucățile: *Combaterea între partizi sau venirea D-lui Sturza la putere* (Calendarul rev. I. Creangă pe a. 1911, p. 147); *Cometa* (rev. I. Creangă, a V.1912, p. 196); *Vlaicu*; *Războiul european*; *Ocuparea Sirbiei*; *Lupta de la Verdun*; *Guvernelor*; *Sub ocupație*; *Lupta de la Mărășești* (Oltenia, cartea I, partea II, fascioarele 5—8, p. 88—103 pas.); *Împușcarea d-lui Ionel I. C. Brătianu* (ibid., cartea I, partea III, fascioarele 9—12, p. 174); *Întimplarea din gara Pielești*; *Mobilizarea din 1913*; *Războiul cel mare*; *Soldatul Nicolică* (Oltenia, cartea X, partea I, Monografia județului Dolj... vol. II, partea I, p. 39 — 40 și 49), ș.a., ceea ce caracterizează creația lui Radu de la Giubega este, înainte de toate, marea spontaneitate și verva sa poetică. Ironia și umorul sînt de asemenea printre calitățile sale cele mai de preț, afară de cazul cînd uneori focul inspirației nestăvilită, atingînd accente prea familiare, cade totuși în stîngăcie și vulgaritate...

O «filozofie» naivă, confuză, dar totuși o filozofie, aceea a omului simplu cu spirit plin de neastîmpăr, se desprinde din versurile poetului analfabet, care, în afară de propria experiență de viață agonisită în cercul relativ-îngust de lume în care se mișca, se bizuie evident ca surse — am zice — «intelectuale» (bineînțeles «prînse de la ureche») pe educația mistică-biblică a caza-niilor și predicilor duminicale și pe informația din gazetele pe care i le citeau de sigur alții, după cum anume mărturisește în repetate rînduri:

*Ascultați la mine-acum,
După jurnale vă spun... (Lupta de la Verdun)*

sau:

*Să vă spui ce-am auzit,
Care jurnale-a citit
Și mie mi-a povestit... (Împușcarea...)*

De aci temeiul contradicțiilor între avîntul democratic și unele — numeroase! — dovezi de atitudine oficială, de ploconire în fața «liniei de stat» pe care o apără, mai cu seamă dacă ținem seamă și de slujba lui de o viață întreagă, de vătășel la primărie...

În mentalitatea sa confuză, interesul pentru problemele politico-sociale și pentru marile evenimente istorice contemporane, se conjugă în genere cu respectul pentru ceea ce burghezia vremii sale numea «bărbații de stat», cu respectul pentru dinastie și pentru sistemul instituțional al autorităților de stat. De aceea, în ciuda unor accente democratice izvoritoare de sigur din propria sa experiență imediată de viață — ca în rîndurile mai sus citate — poetul ajunge să naufragieze adesea în brațele reacțiunii, lunecînd cu ușurință, spre pildă, de la accentul patriotic la devierea naționalistă-șovină.

Contradicția fundamentală a temperamentului său artistic stăruie așadar tocmai între tendința spre revendicări democratice a «clasei» sale, și conformismul circumstanțial de atitudine politică împăciuitoare, dacă nu chiar ditirambic pentru legea și autoritatea burgheză, vătășelul primăriei rămînd totuși omul stăpînirii.

Caracterul poporan al versurilor sale, simpatia și desigur admirația maselor pentru talentul său improvizator captivant, dau răsunset operei sale, aplaudată în adunări: la nunți, bilciuri piețe de oraș, etc. Eoul creațiilor sale lășindu-se, ajunge a fi purtat departe — există dovezi pentru

Dobrogea, spre pildă (vezi Analele Dobrogei, a. II, n. 2, p. 308—309) — fiind preluat de țărani și chiar de lăutari care-i trec unele versuri în cîntec.

În sfîrșit, caracterul ideologic contradictoriu al creațiilor sale îngăduie ca cine-ce vrea să-și aleagă și să ducă mai departe din verva sa de o clipă.

Așa se explică de ce, în ce privește balada poetului despre 1907, circulă nestingherite în chip paralel variante cu totul contradictorii, aceasta fiind, fără îndoială, în funcție tocmai de mediul care a preluat și «selecționat» creația poetului, în decursul circulației folcloristice a acesteia.

Într-adevăr, în timp ce marea și cea mai veche variantă cunoscută, aceea a învățătorului Ioniță Voinescu din Orodul, cuprinde — în afară de unele, relativ-puține elemente reacționare — mai ales o bogată latură democratică, care supusă procesului de prelucrare folclorică prin circulație apare dezvoltată în variantele ulterioare: *d, e, f, g*, — după cum se va vedea —, în schimb variantele *b, c*, și, în parte *d, e*, stăruie în prelucrarea și adîncirea laturii reacționare, variantele *b* și *c* situîndu-se în cele din urmă pe de-a întregul pe poziții net-ostile luptei maselor și lăudînd «pacea burgheză»!

Dar să luăm lucrurile mai cu amănuntul:

Referindu-ne mai ales la varianta *a*, dar menționînd totdeauna aportul pozitiv-democratic al celorlalte variante din această familie, iată, spicuind, cele mai importante pasaje.

Balada începe în varianta *a* printr-o pitorească relatare a procesului de pauperizare a țăranimii în cursul celei de a doua jumătăți a veacului XIX:

1

*Foaie verde fin ghizdei,
În anul '53
Cînd s-au coronat Știrbei,
Puneai plugu pi-unde vrei
Și arai*

pe cit puteai.

*Cînd s-au coronat și Ghica,
Bătrînii răsuceau chica.
Cînd s-au coronat și Cuza,
La ciocoi le plesni buza.*

2

*Domnul Cuza, om cu cap,
Pe noi ne-a delimitat,
Din păduri ne-a adunat
Și-n linii ne-a așezat
Și cu pămînt ne-a-nzestrat,
Cum domnu sfînt l-a-nvăștat,
De casă, șapte pogoane,
Vezi-l și auzi-l, Doamne,
Ușurează-i mormîntelu,
Pomenește-i suflețelu!*

3

*Foaie verde bob năut,
De-atunci a trecut timp mult,
Noi, foarte ne-am îmulțit,
Pămîntu a devenit
La frați, surori, s-au împărțit,
Iacă-acum s-a și pierdut
Rostu nostru pe pămînt
Și ne-am pomenit muncind,
La ciocoi în plug trăgînd.
Pentru-o vacă de-o aveam,
Toată vara clăcuim.
Cînd era la socoteală,
Mai datoram înc-o vară.*

Pentru urmărirea procesului folcloric de creație prin variante — circulația și prelucrarea continuă prin preluare fiind una din condițiile de căpătîi pentru adevărarea caracterului popular de masă al oricărei creații folclorice — iată pasajul respectiv detașat din contextul variantei *d*:

*Și-o foiță de ardei,
Pe anu cînzăci și trei,
Cînd s-a-noronat Știrbei,
Puneai plugu unde vrei
Și-m' arai
pe cit puteai,
Și-m' dai tot din zece una,
Aia ierea vreme bună!
Iar cînd veni domnu Ghica,*

*Bătrînii răsuceau chica,
Nu știa ce ieste frica.
Iar cînd veni și Carol,
Ne-a lăsat cu capu gol.
Carol ie lege de neamț,
Bagă pe țăran în lanț.
Iar cînd a fost domnu Cuza,
La ciocoi le plezne buza.
Domnu Cuza, om cu cap,*

*Pe noi ne-a delimitat,
Cîte șapte-opt pogoane
De-am scos copiii din foame.
Ne-a dat atunci, ce ne-a dat,
Cum Dumnezeu l-a lăsat,
De casă, șapte pogoane,
Auzi-l și vezi-l, Doamne,
Odinește-i sufletu
Că iel ne-a dat pămîntu
De să hărăne omu!
Pămînt, omu de-ar avea,
Nu s-ar măi înviola!
Pămîntu ne-a devenit*

*La fraș', surori, împărțit.
Și-o foiță de trifoi,
Bată-vă legea, ciocoi,
A venit vremea de-apoi,
Să punem primar din noi,
Să judecăm pe-ai ciocoi ;
Să-njucăm cocoanele,
Să arăm pogoanele.
Cîte cuiburi în pogoane,
Atîția draci în cocoane ;
Cîte nuiiele-n zăvoi,
Atîția draci în ciocoi!*

(Oltenia, Mon. Jud. Dolj, vol. II, partea I, p. 47—8).

O remarcă și o problemă deschisă :

Apar aci versurile relativ - binecunoscute din repertoriul baladelor și doinelor haiducești : « *Cînd era la '53* », care, dat fiind însuși conținutul lor, nu au putut fi create în nici un caz mai devreme de ultimele decenii ale veacului XIX.

Pe de altă parte, dacă observăm că textul acesta nu se află publicat — după cîte știm — în nici o colecție mai veche de folclor, mărgininu-se a fi fost cules *doar* în cursul veacului nostru (arhiva Institutului de Folclor îl posedă în zece variante înregistrate și alte cîteva notate din regiunile : Craiova, București, Pitești, între anii 1929—1952), se naște întrebarea legitimă dacă « *Cîntecul lui Știrbei* » nu va fi fost poate pentru întîia oară creat și pus în circulație tocmai de către Radu de la Giubega ?!

Aceasta este problema care rămîne deschisă.

Să amintim totuși numai cîteva argumente care pledează pentru o eventuală verificare a acestei ipoteze :

1. Cunoașterea celorlalte creații ale lui Radu de la Giubega arată la cea mai sumară analiză că ușurința versificației ca și — poate — noutatea temelor abordate îl făceau pe poet să se dispenseze în genere în alcătuirea versurilor sale de folosirea unor clișee folclorice tradiționale, așa-numitele « strofe călătoare » ca motive tradiționale lipsind aproape cu desăvîrșire din țesătura operelor sale.

Aceasta ne face să socotim că mai curînd decît un « motiv » luat de aiurea, pasajul « *Cînd era la '53* » poate fi propria creație a poetului Radu, apărînd tocmai ca o ingenioasă « prefață » la descrierea evenimentelor răscoalei.

2. Textul « *Cînd era la '53* » se distinge în rîndul cîntecelor noastre populare printr-un pronunțat și susținut caracter istoric-concret, stăruind în înșiruirea — am zice — « savantă » a unor faze istorice cu date și nume de figuri politice, fenomen în genere puțin obișnuit — ba poate chiar unic în ce privește caracterul istoric susținut — în folclorul nostru. Cu toată răspîndirea lui lăutărească mai nouă asimilîndu-l în rîndul cîntecelor haiducești (ceea ce devine aproape un ciudat anacronism!), aceasta ne duce iarăși stăruitor cu gîndul la interesul remarcabil al creatorului de versuri populare Radu de la Giubega pentru figurile politice și evenimentele istorice, după cum s-a văzut chiar și din simpla citare de mai sus a titlurilor creației sale.

Cine altul, mai curînd decît Radu poetul, putea așadar să « pună în cîntec » cursul anilor și al domniilor de la '53 pînă la Cuza și Carol ?!

3. Cîntecul haiducesc notat în 1948 de Tiberiu Alexandru de la Petrică Rădulescu Zlătaru (75 ani) din Caracal, stăruie în partea sa inițială și centrală pe o ciudată dar foarte prețioasă contaminare ce nu ni se pare întîmplătoare, a motivului « *Cînd era la '53* » cu unele elemente fragmentare din chiar *portretul arendașului* zugrăvit de Radu de la Giubega, citat mai sus. Deși informații în legătură cu cîntecul caracalean lipsesc, această nouă « unitate » rezultînd din împletirea celor două texte, dintre care al doilea rarissim—necunoscîndu-se altă atestare în afară de cea citată —, pare a sugera paternitatea îndepărtată dar probabilă a autorului lor comun : Radu poetul. Operația de contaminare va fi fost făcută poate fie de către însuși poetul în vreo variantă intermediară necunoscută, fie de vreun entuziast dintre auditorii și purtătorii versurilor sale, țăran sau lăutar, dacă nu chiar de numitul P. Rădulescu, după cum urmează :

Foae verde foi dă foi,
 Pă anu cinzăștirea
 Cîn' s-a-ncononat Știrbei,
 Puneai plugu cu doi boi
 Și arai
 pă unde vrei,
 Dăjugai
 unde puteai,
 Păștea boii unde vrei,
 Dă nime' grije n-aveai.
 Iar dacă veni Ghica,
 Bătrînii răsucea chica.
 Iar dacă veni, vez', Cuza,
 La ciocoi le pleznea buza.
 Domnu Cuza, om cu cap,
 Pă noi ne-a delimitat,
 Dă casă, șapte poioane,
 Auzi-l și vezi-l, doamne!
 Iar dă cîn' veni Carol,
 Ne-a lăsat cu capu gol.
 Carol e lege de neamș,
 La ciocoi sîntem argaș',
 Doamne, ce-om fi vinovaș'?!
 F...-vă-n lege, ciocoi,
 Vă-njugăm și noi pă voi,
 Vă-njugăm cocoanele,
 Vă muncim poioanele!

Iar acuma, vai dă noi,
 Să vez', hoși dă ciocoi
 S-au pus, doamne, pă noi.
 Nu mai vez' om cu doi boi,
 Vădುವă cu zăce oi.
 F...-vă-n lege, ciocoi,
 Ne chitim și noi pă voi
 Cum v-aș' pus și voi pă noi!
 Să vez', în sa' la noi
 Hoși s-a făcu' ciocoi:
 Vine și trage-n ceardac,
 Cere apă cu rahat
 Și ne clatină din cap,
 Munca să-i facem pă plac.
 Ș-alceva dă mai clinteș',
 Isprăvnicel' te lovește,
 Foate verde coelie,
 Te gonește din moșie.
 Să te ia la socoteală,
 Mai datorez' înc-o vară;
 De to' pogonu găina,
 Și-m' spune c-așa-i dă mîna!
 Dă ce, Doamne, ne-ai lăsat
 Oameni toș' și toș' sāraci?
 Doamne, că de cîn' n-am haiducit,
 Ciocoi s-au mazilit...

Urmează, în continuare, contaminarea unor motive haiducești propriu-zise. (arhiva Institutului de Folclor, inf. 6534)

În încheierea ipotezei noastre, în toate cazurile:

a) Dacă Radu de la Giubega va fi creat versurile « Cînd era la '53 » cu prilejul baladei sale despre 1907, supraviețuirea și circulația destul de intensă a acestui motiv, detașat din contextul său, ar răsplăti pe deplin osteneala poetului de a fi alcătuit lungul său poem despre 1907, mai puțin tenace în circulația folclorică în totalitatea întinderii sale.

În cazul acesta, prin crearea acestui motiv ca parte organică a cîntecului despre 1907, balada poetului va fi depășit — fie și fragmentar — caracterul unui simplu cîntec ocazional și trecător, fiind sancționată în chip cu totul pozitiv de către însăși circulația folclorică (ceea ce constituie una din supremele confirmări ale popularității unui cîntec), prin preluarea largă și înflorirea în variante de către lăutari și mase a acestui « cîntec nou »: « Cînd era la '53 ».

b) Iar dacă Radu poetul de la Giubega va fi preluat numai, din creația tradițională, acest motiv — ceea ce ni se pare mai puțin probabil —, el se adevărește totuși un maestru al creației populare, dovedind un puternic simț istorico-realist, de vreme ce știind să aleagă din bagajul folcloric tradițional acest text ce explică tocmai rădăcinile îndepărtate ale răscoalei pe care își propune s-o cînte, a găsit poate « prologul » cel mai expresiv al creației colective la înjghebură cîntecului său.

Revenind la textul variantei *a* a cîntecului 1907, și urmărind pe deasupra înlănțuirii strofelor din manuscrisul învățătorului I. Voinescu linia tematico-ideologică a poemului lui Radu de la Giubega, poetul caută mai departe argumente biblice împotriva procesului de continuă sărăcire a țărănimii, de la Știrbey la vodă-Carol. Jalnica pauperizare a țăranului apare în ochii poetului ca un blestem dumnezeiesc. Faptul rămîne că unii dintre... frații-romîni au devenit prin abuzul hotărnicesc stăpîni de moșii. Formularea cu intenție ironică a versului despre acapararea exploatare pare a leza chiar sentimentul patriotic al poetului — bun romîn! — pentru... frații acaparatori!

18

Foae verde trei oglice,
 Astronomul care zice
 (Limba din gură să-i pice,

S-o ia cîinii s-o mănînce,
 Corpu să i se usuce!)
 Că n-a fost aceste șapte
 De la Dumnezeu lăsate.

*Căci el, puternic și sfânt,
Îndelung a suferit,
A stat numai de-a privit,
C-altă treabă n-a avut.*

19

*Foaie verde bob năut,
La-nceput,
cînd ne-a făcut,
Cred că ne-a și rînduit :*

20

*« Creșteși și vă înmulțiți,
Pămîntu de-l stăpîniți,
Cu sapă de vi-l lucați,
Cu furca de vă-mbrăcați. »
Foaie verde mărgărit,
Astăzi, cum a dovedit
Cine a hotărnicit,
Moșii mari pe el făcînd
Și făcîndu-se stăpîni
Tot frați de-ai noștri, romîni ?!*

Descrierea exploatării moșierești e de altfel unul din puținele pasaje pe care țăranul sărac Toma Ani din Poiana Mare — r. Calafat, le-a reținut avînd prilejul să-l asculte cîndva pe însuși poetul :

« De la Radu de la Giubega, pe anul 1913 — spune T. Ani —. Eram în bilci, și el spunea din gură, ne spunea noao, la masă, acolo. Stam toț' și ne rideam, ascultam la el. Dacă-i dai o țuică, începea. O spunea tot așa, frînturi », zice Toma Ani :

*O vacă care-o aveai,
Toată vara clăcueai.
Cînd erea la socoteală,
Îi mai datoreai o vară,
De-aia, s-a făcut răscoală!*

*Porumbu l-împarț' cu tîrna
La el patru, la noi una,
De trăit mai este-acuma?!
Și mai dai și pîndărit
Și tu nu mai loai nimic!..*

(inf. 9571)

Exploatarea moșierească se înverșunează însă prin apariția ciocoiului-arendaș, ceea ce va constitui una din principalele cauze ale răscoalei, după cum apare în varianta d :

*Arîndașii sînt prea răi,
Nu vrea să știe de noi.
La noi una, la iei trei,
De-aia ne-am chîtit pe iei.
Că ne loa una și una,
La tot pogonu, găina!
Cînd mergeam la socoteală,
Mai datoram înc-o vară...
Ce să mă fac, frățioare,*

*Că mi-e gîndu la pogoane,
Că-m' mor copiii de foame!
Pentru-o vacă ce aveam,
Toată vara clăcăceam.
Venea țăranu la scară
Cu căciula subțioară
Și mi-l da pe ușe-afară,
Ce să mă fac, frățioare?!..*

(Oltenia, Monografia jud. Dolj, vol. II, partea I, p. 47)

În aceste condițiuni, dezlănțuirea răscoalei urmează aproape în chip firesc. Revenim la varianta a :

22

*Foaie verde de ormuz,
De la Bucureasa-n sus
Vestea-n țară a apus
Că din gară pînă-n gară
Toți țărenii de la țară
S-au pomenit în răscoală,*

*Strigă toți, măcar să moară,
Și să jălesc, și să plîng
Că-n vremea care-a venit
Nu mai e de suferit
Biciul și jugul purtînd.*

Mai categorică, varianta g intercalează în acest pasaj versurile :

*... Săriț', fraț', cu mic, cu mare,
Să dăm focuri și pirjoale
Că nu mai e de răbdare!..*

(vers. 51—53)

Mentalitatea mistică a poetului asociază întâmplările anului 1907 cu vremea apocalipsei:

21

*Foaie verde de trifoi,
A venit vremea de-apoi,
S-a omorît mulți din noi
Pirîți de frații ciocoi
Ce-ncălecase pe noi.*

*Cît au fost călări pe noi,
Rămăsesem fără boi
Și-n obor cu două oi,
Negrise pielea pe boi
Năcăjindu-i la ciocoi...*

Cu tristă aducere-aminte poetul exclamă:

4

*Foaie verde trei granate,
Anu nouă sute șapte,
Cînd am fost bătuși la spate
Cu bețe, funii udate,
Of, ce șapte blestamate!*

În continuare, abuzurile armatei de reprimare revin dureros în amintire:

*Foaie verde de-arșăraș,
De sus a venit răvaș,
A-nconcentrat călăraș*

5

*Foaie verde trei alune,
Și i-a trimis prin comune
Ca să-și bată joc de lume.
Pe care-cum îi prindea,
Îi bătea
și-i canunea
Și la pușcă-i trimetea,
Și-i vedeai pe toți căzînd
Tot ca iepurii din crîng.*

Poetul nu uită nici abuzurile jandarmeriei:

26

*Foaie verde mărgărit,
De-am făcut, de n-am făcut,
N-a fost credet pe pămînt.
Jandarmii cînd a venit
Pe-acasă, ne-a jefuit.
Mulți din ei s-au pricopsit,
C-au luat aur și argînt
Și-a lăsat pe mulți plîngînd.*

Este de remarcat nota de subsol adăugată la acest loc al manuscrisului lui I. Voinescu, semnată « Martor ocular »:

« Jandărmăria romină cred a fi rămas tare satisfăcută de suma ce a strîns după răscoale de la nenorociții de răsculați ».

Temnița și jalea s-a abătut cu urgie asupra celor peste 10.000 de țărani pedepsiți:

16

*Foaie verde trei lămii,
Vreo zece-cinsprece mii
I-a băgat prin pușcării
Despărțindu-i de copii,*

*Casele lor pustiind,
Nevestele lor plîngînd,
De-a făcut, de n-a făcut,
N-a fost credet pe pămînt.*

Aceste considerațiuni cu caracter larg-meditativ sînt amplu dezvoltate și analizate în cursul poemului prin turul de orizont pe care poetul îl face asupra răscoalei în județul său:

27

*Foaie verde de trei bozi,
Sărman de județu Dolj,
Mult să stai și să-l privești
Și pe urmă să-l jelești,
Căci a fost județ cu jale,
Omorîți prin bombardare
De-a mers vestea pîn-la mare.*

Poetul deapănă povestea satelor cotropite de pîrjol:

Băilești:

17

*Foaie verde foi domnești,
Cînd a fost la Băilești,
Stai în loc și te jelești
Și pe urmă te gîndești,
Cincizeci de case, la rînd,
Le-a bombardat la minut...*

Pătule:

12

*Foaie verde matostat,
Doamne, cum ai fi răbdat
Așea ceas îngreunat
De sînge nevinovat?
Că cînd a fost la Pătule,
Oameni din comune vecine
Îi puneau sute la rînd,
Gloanțe de război trăgînd.*

Depășind simțitor caracterul de jurnal-oral, de cronică versificată a evenimentelor, din cîntecele locale muntene analizate mai sus, privirea mai larg-cuprinzătoare asupra județului și chiar a întregii țări prilejuiește poetului talentat să se ridice deasupra simplei înșuruii descriptive a faptelor.

Într-adevăr, turul de orizont, destul de larg pentru posibilitățile de cuprindere și informare a poetului analfabet, se realizează ca într-un minunat reportaj, prin sezișarea unor adevărate imagini tipice pe care preluîndu-le mai curînd din vești și zvonuri decît din propria informare la fața locului, ușurința versificării le prelucrează în selecționarea unor momente tipice zmulse din virtejul și noianul de fapte.

Întă, spre pildă, cele despre satul Sălcuța:

28

*Foaie verde peliniță,
Mare grije la Sălcuță!
Foaie verde siminoc,
În curte la Nae Pop,
Foaie verde de sarmale
Sunt aduși din depărtare
Fîncă erea curtea mare
Și putea ca să-i omoare.*

29

*Foaie verde și-o lalea,
După ce că-i împușca*

*O groapă mare făcea,
O sută cînzeci băga
Pînă groapa se umplea.
Mulți pe-așară rămînea
Și curcile-i ciocănea,
Cu carnea lor se hrănea
Pînă osu rămînea,
Că nimenea nu-ndrăznea
Să se ducă ca să-i ia
Că soldații foc trăgea,
Nimeni nu s-apropia
C-așa ordinu avea.*

Mînia democratică a poetului ajunge să demaște și să înfieri aci deschis, cu curaj, uneltirile unor călăi pe care nu se sfiște să-i « spună pe nume »:

30

*Foaie verde porumbari,
Atuncea trei circiumari
Care sunt propietari,
D-voastră îi știți bine
Dar eu să vi-i spui pe nume:
Unu este Mateescu,
Altu, Ilie Mirescu
Și cu Ștefan Crețulescu,*

31

*Foaie verde ș-o lalea,
Că cîte trei se vorbea
Și-o comisie-m' forma.
Care, după cum voia,
Aceluia zile-i da ;
Iar pe care-l acuza,
Afară-n curte-l scotea
Și cincizeci de gloanțe-i da,
Fereastră prin el făcea,
Mulți nevinovați murea.*

Și povestea dureroasă a pîrjolului reacțiunii deapănă mai departe firul faptelor și zvonurilor:

Caraula :

39

*Foaie verde ș-o lalea,
Sărmana Caraula,
A fost mare jale-n ea
Într-o sînta duminica!
Că armata cînd sosea,
Cu boeru se vorbea,
Tunurile le-așeza,
Casele le bombarda.*

40

*Foaie verde colelie,
Cînd fu soarele-n chindie
Lor le căzu cu mînie
Și trimiasără să vie
Tot satu la primărie.
Foaie verde matostat,
Soldații-ndată-au plecat.*

41

*Foaie verde ș-o lalea,
Soldații dacă pleca
Pe care-cum îl găsea
Frumos cu ștreangu-l lega,
La primărie-ii aducea
Că așa ordin era,
Și pe toși cînd îi strîngea
Îi bătea
pînă-i făcea
De spunea
ce nu știa.*

42

*Foaie verde și-o lalea,
După ce rău îi bătea,
Treceți tineri alegea
Și cot la cot îi lega
Pe șosea-n vale li lua,*

*Pînă din sat îi scotea
Și-într-o vale ajungea.*

43

*Foaie verde ș-o lalea
Căpitanul ce făcea?
Dacă vedea ce vedea
Că noaptea s-apropia,
El, de loc nu zăbăvia,
Pe oameni la rînd punea
Și la soldați comanda,
Foc de salbă-n ei trăgea.*

Ploșșor :

44

*Foaie verde de-un bujor,
Să vă spui și de Ploșșor!
Este foarte mititel,
Așezat pe-un colnicel,
Cu-o sută de case-în el
Parcă este-un orășel.*

45

*Foaie verde matostat,
Armata cînd a picat
Cu ordin de-asediu dat,
Mateescu a aflat,
Cu armata s-au învățat
Și la Ploșșor a plecat.*

46

*Foaie verde mărgărit,
La Ploșșor cînd a sosit,
Cu Mirescu s-a vorbit,
Că cu el știa vorba
Și toată sfătuiala,
Bată-i Maica Precesta
Și sînta duminica
Că de-așa le-a fost mîntea!*

47

*Foaie verde de-un pelin,
Ei au făcut sfatu bun
În circiumă la Călin,
Că-acolo era vin bun.*

48

*Foaie verde sălcioară,
După ce se convoiară,*

49

*Pe soldați cu ei luară
Și pe șosea în sus plecară.
La Izvor (?) Sîrbu trăgea,
Că pe el necaz avea.
Dacă-acasă nu-l găsea,
Gaz pe casă arunca
Și pe toate ce găsea.*

50

*După ce le găzuia,
Cu chibrituri scăpăra
Și foc la toate punea,
Ardea pînă se isprăvea.
Și pe urmă ce zicea?
Pe linii în jos pleca,
La patru case foc punea.*

51

*Foaie verde ș-o lalea,
Și mai nainte mergea,
La Gheorghiiță să oprea
Că pe el năcaz avea
Că voia nu le făcea,
In curte la el intra,
Întîi un cline împușca.*

52

*Foaie verde de sarma,
După ce se mai vorbea,
Gaz pe toate arunca,
Cu chibritu scăpăra
Și pe toate le-aprindea.
Cărușa cum scăpa,
Cu coceni că o-ncărca
Și foc rău că îi punea,
Aștepta pînă ardea
Și nimic nu rămînea,
Așa scopu și-împlinea.*

53

*Foaie verde de-o smicea,
Pe linii în jos pleca
Și la cinci căși foc punea,
Păn-la Firu ajungea,
Mai mare jalea era,
Și caii în coșeri ardea
Și țipa, și necheza,
Dar Firu așa striga
Din casa de unde sta,
Că afară nu eșea
Că soldații nu-l lăsa,
Caii-acolo se topea
Și niminea nu-i scotea
Că Mateescu nu vrea.*

54

*Foaie verde ș-o lalea,
Pe linie în jos pleca
Pîn-la Dănțești ajungea,
La Mitrică-n casă intra
Unde mort el se afla
Că-l împușcase-armata.
Foc casei că el punea,
O parte din timp ardea
Pînă dușmanii pleca.
Mumă-sa s-alătura
Și prin foc la el intra,
Iarăș' afară-l scotea,
Of, sărmana, vai de ea,
I se-aprindea și cirpa,
Ea pe jos se tăvălea
Ca să-și stingă cămașa,
Ca să-și scape viața,
Că nimenea în sat nu erea
Ajutor ca să-i mai dea.*

Virtop:

55

*Foaie verde busuioc,
Să vă spui și de Virtop!
Mare noroc l-a ajutat
Că asediu s-a ertat
Fără să arză vr-o casă
Și nimeni nu se împușcase.*

56

*Foaie verde matostat,
Dacă primăria a aflat
Că asediu s-a ertat,
Cu boieri s-au învățat
Și soldați cu ei au luat
Și prin comună-a plecat*

*Fără să fi cercetat
Cine este vinovat.*

57

*Foaie verde de-o smicea,
Și la care-cum mergea,
Gaz pe case arunca,
Cu chibritu scăpăra
Și foc mare s-aprindea
De-ți era mare jalea.*

58

*Foaie verde murele,
Ardea, frate, casele
Cum ard luminările
Cînd se fac deniile,
Și trosnea pătulele
Și cu magaziile
Cum pocnesc tunurile
Cînd se fac manevrele.*

Varianta *g*, sintetizează parcă desfășurarea prăpădului astfel:

*Foaie verde bob năut,
Cobori, doamne, pe pămînt,
Vezi ciocoi ce-au făcut*

(« Fir-ar ai dracu cu coastele lor! »
zice un tînăr)

*Că ne-au pirjolit de-a rînd,
Ne-au rămas copiii plîngînd.
Mii de neveste jelind,*

*Cîinii prin sate urlînd,
Sate pustii rămînînd,*

(inf. 13.910, vers. 151—158)

În unele pasaje, poetul imploră în apostrofă « Țara », mamă îndurerată din lăcomia ciocoască:

25

*Foaie verde foaie lată,
Țara noastră blestemată
Cum în lume nu e alta,
C-a-mpușcat copil pe tată!*

.....

34

*Foaie verde trei alune,
De-i ști, țară, cită lume
Nu măl calcă azi în tine,
Mult ai plînge și-ai ofta
Cuprinsă de jalea grea,*

*C-a murit mulți dintre noi
Piriți de frații ciocoi.*

35

*Foaie verde de negară,
Blestemată ai fost, țară,
În această primăvară!
Țară, țară, țărișoară,
Scapă lumea de-închisoare
Că ea nu e vinovată,
Vinovat este ciocoiu:
Ca să facă pe craiu,
E iubitor de argint
Și șarpe afurisit!*

Atitudinea șovăielnică și împăciuitořistă a poetului se ivește totuși printre rîndurile variantei *a*, în unele pasaje ca acestea, unde poetul dă curs sentimentului său religios și dinastic:

6

*Foaie verde de trifoi,
Sunt și vinovați din noi.
Dar acum mă-ntorc și zic
Căci focul care-a venit
Dumnezeu l-a poruncit,
N-a mai fost de suferit
Urgia după pămînt.*

sau:

32

*Foaie verde lemn cîinesc,
Vedeți ordin ciocoiesc,
Nu de la stăpîn domnesc!
Doamne, nu o fi păcat,
Sînge drept, nevinovat,
De lume ce s-a-mpușcat,
Ah, ce jale, ce păcat,
Doamne, cum ai fi răbdat ?!*

Unele explicabile lunecări ca acestea, fac ca poetul să nu aibă o justă înțelegere a rolului armatei, instrument de constrîngere și opresiune a maselor la îndemîna statului burghez, încît intervenția regretabilă a acesteia ajunge să pună în cumpănă chiar sentimentul patriotic al poetului:

14

*Foaie verde bob năut,
Asta, Doamne, n-am crezut,
Că ce-a fost, nu s-a văzut,
Nici cetit, nici pomenit,
Să să-ntîmple pe pămînt.
Strînsesem la tinereșe
Și soldații, luînd poveșe,
Ni-a distrus la bătrîneșe,
Oastea noastră romînească,
Nu alta, de-a păgînească!*

În acest greu proces iscat între țărănime și ciocoi, sentimentul prodinastic mărturisit însă cu ardoare de Radu poetul, umil slujbaş de primărie sătească, în finalul variantei *a*, întrunește, la prima vedere, deplina încuviințare a dascălului Ioniță Voinescu, care în nota « Obs. » ce urmează textul poetului se exprimă în acești termeni:

« B. Oricît de însemnate ar fi lipsurile din această poemă a răscoalelor din 1907, oricît de satirice ar fi unele strofe pentru cei avuți, tot trebuie să ne sară în ochi judecata dreaptă ce are țăranul despre suveran, modul lui de argumentare — falș — pentru distribuirea pămîntului hărăzit de D-zeu. El n-are în minte ideia de proprietate. Străinii ce ne vin în țară se îmbogățesc de pe urma noastră și apoi cu bani corup armata spre a trage în părinții ce ne-au făcut. Nimic nu este bun. Numai regele și domnii dinaintea lui Cuza » (Oltenia, cartea I. fascioarele 1—4, p. 15).

Față de unele rînduri ca acestea, este de sigur locul să ne întrebăm aci: oare pentru această osana înălțată lui vodă, spînzurînd la coada poemului, să fi salvat I. Voinescu din uitare această importantă variantă a cîntecului lui Radu, dacă de altfel cîntecul îi apare cu atîtea greșeli de concepție ?!

Recunoștința ce merită pentru importanta osteneală de a fi transcris versurile din notesul octav al elevului său, ne face să socotim însă că nota sa aparent-judicioasă trebuia să fie mai curînd birul pe care, în anii aceia, modestul învățător I. Voinescu se vedea silit să-l plătească stăpînirii și cenzurii acesteia, pentru îndrăzneala de a fi transcris și apoi de a fi dat publicității un poem totuși - revoluționar în cea mai mare parte a desfășurării sale.

Și I. Voinescu înțelegea, se vede treaba, destul de bine aceasta!

De altfel, revenind la afirmația sa de mai sus — model de probitate științifică! — cu privire la copierea textului aflat în caietul elevului: « *părțile cele mai însemnate le reproduc întocmai* », întrebarea: cunoscînd « *părțile însemnate* » copiate, care vor fi fost cele socotite « *neînsemnate* » și omise de I. Voinescu, se pare că își află aci cuvenitul răspuns, după părerea noastră spre lauda inimosului învățător.

În această privință, credem anume că manuscrisul original din caietul ce i-a stat cîndva la îndemînă, «scris și subscris» de I. Corneanu, cuprindea mai multe «bucăți» din șirul versurilor cu conținut reacționar, izvoritoare din mentalitatea confuză a lui Radu poetul, versuri ca cele care, căpătînd un caracter independent, s-au putut desprinde pentru a se constitui chiar ca unitate independentă în variantele *b*, *c*, variante aparținînd fără îndoială mediului unor pătri țărănești supra-puse, dacă nu chiar tocmai unor învățători sau popi din rîndul celor care erau corespondenții ostelnelor folcloristice ale învățătorilor olteni culegători de folclor, Șt. Șt. Tuțescu sau P. Daniilescu (S-a văzut că Șt. Șt. Tuțescu le-a trimis pe acestea amîndouă lui C. S. Nicolăescu-Plopșor, spre publicare).

De aceea, în ciuda notei sale «Obs.» prodinastice, ca și a faptului de a fi transcris totuși din caietul elevului său unele versuri cu conținut reacționar — ceea ce poate fi pînă la un punct semnul însăși al șovăielii ideologice a lui I. Voinescu în dezbaterea procesului ivit între exploatare și țărănime — socotim că «părțile cele mai însemnate» după părerea lui I. Voinescu, «reproduse întocmai» și ajunse astfel la cunoștința noastră, au fost mai cu seamă latura democratică a poemului lui Radu de la Giubega, cunoscut de I. Voinescu într-o formă unitară mai amplă decît cea care ne-a parvenit de la el — aceasta fiind și așa cea mai întinsă și deci mai cuprinzătoare — părțile omise fiind așadar marea majoritate a versurilor cu caracter reacționar, de infierare a țărănimii răscolate.

De aceea se poate spune că spre norocul — dar și spre complicarea cercetării folcloristice tîrzii — este bine că, pentru o mai bună cunoaștere a lui Radu de la Giubega și a adevărului obiectiv cît mai neștirbit, pe lîngă învățătorul folclorist Șt. Șt. Tuțescu, atît de zelos în publicarea variantelor net-reacționare provenind din creația lui Radu poetul, a existat și învățătorul Ioniță Voinescu care, cu toate menajamentele pentru a nu stîrni minia oficialității, el cel dîntii a salvat de la uitare mai ales creația democratică a lui Radu de la Giubega, după cum e foarte bine că a existat harnicul cărturar oltean Dr. C. S. Nicolăescu-Plopșor care le-a publicat pe amîndouă!

Cu aceasta credem că am răspuns fără a greși la întrebarea: ce reprezintă părțile «cele mai însemnate» reproduse, și care vor fi fost cele omise de I. Voinescu din manuscrisul lui I. Corneanu.

Altfel, consecvența prodinastică a lui Radu poetul din manuscrisul Voinescu apare destul de subredă fiind total contrazisă de varianta lăutărească din Ioneștii-Mincului (Vilcea), citată mai sus.

Iar dacă abia procesul roirii variantelor în cursul preluării de către mase a poemului a adus acea apreciere justă a maselor despre rolul lui vodă, îndreptînd rătăcirea lui Radu, chiar dacă Radu poetul pierde, masele cîștigă, ceea ce devine cu atît mai interesant!

Și lucrul apare confirmat cu stăruință și de alte variante, ca în ultimele versuri ale variantei gorjene *e*:

*Cît a fost Carol intii,
N-aveam nici un căpătii,
Carol e legie de neamf,
Ne-a băgat cu gitu-n lanf!*

Iată ce spun în această privință și variantele *f*, *g*, care dărimă cu totul prestigiul și popularitatea mării sale în cîntecul doljean al răscoalei:

*Săracii mămăligarii,
Cum i-au fript proprietarii!
Tot românul n-are seamă,
Aleargă cu capul gol,
Fără haină, fără șol,
C-a ajuns regele domn,
A mîncat carne de om.
Cin' s-a văzut împărat,
Și tutunul ni l-a luat,*

*Prin pachet l-a așezat
Cum dracu l-o fi-nvățat,
Dă pachetu zece bani
La beșii oameni sărmani,
Și alceva de mai cei,
Pentru copii și femei
Plătim taxa zece lei,
De-ai ne-am chitit pe ei
De i-am belit ca pe oi!...*

(Inf. 13.910, v. 24—41)

Problema preluării de către mase a poemului lui Radu de la Giubega și a purificării lui de unele confuzii ideologice, apare astfel în deplina sa lumină.

După cum devine evident și cine a avut interesul să constituie pe baza versurilor inițial-confuze puse în circulație de Radu poetul, preluind numai latura lor reacționară, variantele total anti-democratice care infierează revolta de pe pozițiile stăpînirii.

Confuzia ideologică inițială a poetului care în șovăiala sa între sentimentul democratic proțărănesc și tendința reacționară oferea suficiente argumente și pentru o parte și pentru alta, a putut îngădui în orice caz atât selecționarea și prelucrarea laturii pozitive cât și filtrarea pînă la independență a celei negative a poemului.

Lungimea textului îngăduia oricum cu ușurință fragmentarea lui.

Cu aceasta trecem la analiza celui de al doilea cîntec oltean al revoltei.

Deși se îndepărtează atât de mult în cea mai mare parte a sa de cîntecul lui Radu, — ceea ce ne-a și făcut să-l socotim drept a doua creație olteană despre evenimente —, nu putem trece cu vederea că primele versuri ale acestui cîntec se află totuși în variantele reacționare ale lui Radu, după cum ultimele versuri din varianta *d* nu par cu totul străine de același început:

*Și ardeau conacele,
Rămîneau coșurile,
Le bătea vînturile,
Știi, ca santinelele...*

(Oltenia, Monogr. jud. Dolj, op. cit, p. 48)

Situîndu-se în esența sa pe pozițiile șovă elnice ale «păcii burgheze», cîntecul acesta, atenuînd totuși linia reacționară pe care prin însuși începutul o împrumută textual din variantele negative ale lui Radu de la Giubega, are meritul de a pune și el în adevărata sa lumină rolul coroanei în desfășurarea evenimentelor, după cum urmează, transcriindu-l în întregime:

*Fire-a focului, Moldovă,
Dedeși cu ciocanu-n tobă,
Ne făcuși țara de vorbă!
Pe unde a mers studenți
A rămas numai pereți
Și au rămas coașele,
Par-că sînt santinelele.
Da' boierii ce făcea?
Vedea averi că ardea,
Bagaju și-l așeza,
Cocoanele, copiii' și-i loa
Și-n trăsură să suia
Și la gară să oprea
Și trenu, frate, că mi-l loa,
La București să oprea
Și la palat că mergea,
De departe-ngenunchia
Și de-aproape să ruga:
— «Impărate,
Luminate,
Cum judeci o țară-întreagă
Fă-ne și nouă dreptate,
Ne-a ars țara jumătate!»
Și cocoana ce zicea?
«Mi să dusă averea
Rămasă di la tata,
Să-î' trăiască regina!»
Pe rege o milă l-ajungea,
La cameră să ducea,
Toț' boierii că-i stringea
Și-o lege, frate, că da*

*De scria ordin în iea.
Dacă nu ierea asedu,
Nu să potolea nărodu.
Un ordin, frate, că da,
Căpitan Popescu că-l primea,
Ordin la gorniști că da
Ca să sune adunarea.
Și ordin că le da,
Toată armata venea,
Îi îmbrăca, îi inarma,
Tunuri de ased le da,
Cu ierburi le încărcă
Și la gară să oprea
Și la tren că să-înbarca,
La Băilești să oprea,
Ocol comunii că-i da.
Tunurile le-așeza
Și începea a trăgea,
Cășile mi să-aprindea
Și lumea să spăimînta
Și cîinii schelălăia.
Popa și cu primăria
Înainte că ieșea,
Miinile-n chiept le punea,
C-un picior ingenunchia,
Frate, și mi să ruga.
Căpitanu d-auza,
Oștile le aduna,
La tren că să suia,
La București să oprea,
Pace-n țară să făcea.*

«Comunicată de Nicolae Ghirgulescu, auzită de la bătrîna lui. Rudari-Dolj».
(Oltenia, Mon. jud. Dolj, op-cit., p. 44—45)

Cercetarea celor 5 cintece populare cunoscute despre răscoala anului 1907 ridică astfel interesante și pasionante probleme.

Evenimentele răscoalei nu au rămas fără răsunset în creația populară.

Cunoașterea folclorică a cîntecului popular despre revoltă dovedește însă o insuficiență documentare, ceea ce a putut face ca unele dintre creațiile vremii să rămînă ascunse dacă nu s-au pierdut poate chiar cu totul între timp.

ОТРАЖЕНИЕ КРЕСТЬЯНСКИХ ВОССТАНИЙ 1907 Г. В НАРОДНОЙ ПЕСНЕ

На основе опубликованного материала, как и материала, хранящегося в рукописном архиве Института Фольклора (5 песен и 14 вариантов), в работе рассматривается как отразилось в народном творчестве крестьянское восстание 1907 года.

Объясняя ограниченность бытования и ценности материала, автор освещает некоторые интересные аспекты фольклорного творчества и его бытования, проследившая эволюцию одного поэтического текста в его странствованиях.

Анализа творческого переплетения традиции и новаторства показывает прежде всего как традиционное творчество было использовано в качестве эпизодического «мотива» в новом художественном произведении (песня, сложенная лэутаром М. Бурча и песня, записанная от лэутара Ст. Ст. Шербана).

С другой стороны, устное произведение народного стихотворца, неграмотного крестьянина Раду дела Джубега (1854—1918), заимствованное крестьянами и лэутарами и преобразованное в вариантах, подвергается богатой и многообразной коллективной обработке, меняя свою идейную направленность в зависимости от среды, в которой бытует данный вариант.

Автор отстаивает гипотезу, согласно которой широко распространенный поэтический мотив «Cînd era la '53» («Это было в 1853 году»), положенный на мелодию гайдуцкой дойны, был сложен Раду дела Джубега как некое «предисловие» к песне восстания, выделившись из которой, он получил самостоятельность и ценность «классического» мотива — странствующих стихов — широкого фольклорного бытования.

Разобранный автором фольклорный материал является неоспоримым свидетельством того, что кровавые события 1907 года получили в народном творчестве свое художественное воплощение в ярких реалистических образах. В нем освещены с позиции масс причины восстания и ужасы жестокой репрессии, развязанной эксплуататорами.

THE 1907 PEASANT REBELLION MIRRORED IN THE ROUMANIAN FOLK-SONG

Based upon printed as well as unpublished material available in the Archives of the Roumanian Folklore Institute, this article analyses 5 songs with their 14 variants, in which the peasant uprising of 1907 is reflected in Roumanian folklore.

After explaining the value of this material and the limits within which it has circulated, the author points out some interesting aspects of folkloristic creation and circulation, following up the evolution of a text in all its peregrinations.

The author, illustrating the creative interweaving of tradition and innovation, indicates, on the one hand, how the traditional creation has been used as an episodic motif in new artistic production (a song composed by the fiddler M. Burcea and another song collected from the fiddler St. St. Șerban), and on the other hand how the oral creation of the folk versifier,

the illiterate peasant Radu de la Giubega (1854—1918), taken over by peasants and fiddlers, and modified into variants, underwent a rich and multiform collective transformation, varying in their ideological significance, according to the environment in which the respective variant circulated.

The author upholds the hypothesis that the widespread poetical motif „Cind era la 53” (In 1853) which, set to an outlaw-doina melody, circulated widely for a long period, was composed by Radu de la Giubega and played the role of a „prelude” to the song of the rebellion. This latter song freed itself at a later date from its initial frame, acquiring the character of a „classical” motif — wandering verses — with a far-reaching folkloristic circulation.

The folkloristic material analysed by the author is an undeniable evidence of the impact of the bloody events of 1907 upon folk-creators, who — interpreting the views of the masses — rendered in realistic and pregnant pictures, of genuine artistic value, the causes of this popular uprising, as well as the cruel repression unleashed by the oppressive exploiters of the people.